

UTRIKESUTSKOTTETS BETÄNKANDE 19/2002 rd

Berättelse från Finlands delegation i Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa om verksamheten i OSSE:s parlamentariska församling 2001

INLEDNING

Remiss

Riksdagen remitterade den 5 april 2002 berättelsen av Finlands delegation i Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa om verksamheten i OSSE:s parlamentariska församling 2001 (B 1/2002 rd) till utrikesutskottet för beredning.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- ordföranden för OSSE-delegationen, talman Riitta Uosukainen
- OSSE-delegationens sekretärare Gunilla Carlander
- specialrådgivare Tiina Ehrnrooth
- assistent i internationell rätt Barbro Gustafsson, Åbo Akademi
- politices licentiat Petri Minkkinen, Renwall-institutet
- amanuens Unto Vesa, Freds- och konfliktforskningscentralen, Tammerfors universitet.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Motivering

Allmänt

OSSE är fortfarande det regionala samarbetsforumet med det bredaste medlemsunderlaget som behandlar säkerheten i Europa. Alla europeiska stater samt Förenta staterna och Kanada är medlemmar i organisationen. Denna omständighet avspeglar sig också i organisationens sätt att hantera säkerhetsfrågor och kriser.

Diskussionen om säkerhetsstrukturerna i Europa och samarbetet mellan olika aktörer fortsatte också under 2001. Utskottet menar att OSSE:s roll i detta sammanhang bör bedömas med hänsyn till organisationens breda medlemsun-

derlag och till EU:s och Natos pågående utvidgningsprocesser. Det är viktigt att varje organisations särskilda kompetens nyttiggörs i arbetsfördelningen och samordningen av olika organisationer och att dubbelarbete undviks. Utrikesminister Mircea Geoana från OSSE:s ordförandeland Rumänien har under årets lopp lyft fram behovet av att förstärka organisationens konfliktförebyggande instrument, krishantering och krisdebriefing samt samarbetet med andra internationella organisationer. Utskottet anser att dessa initiativ är högst motiverade.

Det är viktigt att OSSE:s verksamhetsmetoder och beslutsmekanismer utvecklas och ses över för att organisationen skall fungera effektivt. Utskottet understryker speciellt betydelsen

av att OSSE:s parlamentariska dimension förstärks och att beslutsprocessen görs öppnare. Församlingens president Adrian Severin har på denna punkt gjort en mycket positiv insats.

Huvudtemat för parlamentariska församlingens session 2001 var säkerheten i Europa och konfliktförebyggande verksamhet: utmaningar för OSSE under 2000-talet. Temat anknyter till OSSE:s primära uppgift och är högst aktuellt i den fortsatt livliga diskussionen om säkerhetsstrukturerna i Europa. Förbundsrepubliken Jugoslavien upptogs på nytt inom ramen för OSSE och en OSSE-representation inrättades i Belgrad. Representationerna i Estland och Lettland lade ner verksamheten i slutet av året. Finlands regering erbjöd Finland som ordförandeland för OSSE 2008. Utskottet stöder Finlands kandidatur.

Valövervakning

Internationell valövervakning är ett sätt att främja och befästa demokratin. Valövervakningen har utvidgats inte minst under de senaste tio åren i och med att OSSE har hjälpt stater i demokratiseringsfasen att ordna och övervaka fria och hederliga val. Det är beskrivande för valövervakningens roll att FN efter 1989 har mottagit över 140 ansökningar om valbistånd från sina medlemsstater. Valövervakningen har två centrala syften, övervakning och stöd. Men övervakningen hjälper också att identifiera strukturella problem och tjänar som ett instrument för tidig varning och främjar därmed också konfliktförebyggande.

Enligt vad utskottet har erfarit är de internationella erfarenheterna av valövervakning till övervägande del positiva. Kritik har framförts från de håll som inte accepterar politisk pluralism som en väsentlig del i ett demokratiskt system och i situationer där valövervakningen ansetts kränka mottagarlandets suveränitet. Utskottet understryker att en planmässig och långsiktig verksamhet bör eftersträvas i valövervakningen. Aktiviteterna inför förestående val har blivit allt viktigare. Valprocessen är en lång kedja där det bland annat ingår att bestämma val-

kretsar, kandidatuppställning, valrörelsen, massmediernas yttrandefrihet och valfinansiering. Valövervakningen bör omfatta alla element i denna process för att bedömningen av valen skall fungera som en samlad analys av huruvida processen möjliggör och garanterar att väljarna fritt kan uttrycka sin vilja. Förhandsövervakningen har fått en accentuerad roll också därför att valfusk har antagit nya och mera systematiska former som griper in i själva samhällsstrukturerna. Också valövervakningen i efterhand bör uppmärksammas bättre, eftersom ett oavhängigt och fungerande rättsväsende är viktiga garantier för hederliga och rättvisa val. Valet av observatörer samt deras utbildning och lokalkännedom bör lyftas fram särskilt. Europeiska unionen har utvecklat sina egna övervakningsfunktioner bland annat genom effektiv utbildning.

Slutanalyserna av valövervakningen i olika situationer bör innehålla såväl kritiska synpunkter som generella politiska bedömningar. Utskottet understryker att det är mycket viktigt att finna en riktig balans i den samlade bedömningen för att valövervakningen skall bevara sin trovärdighet. Bedömningarna av valövervakningen i den föreliggande berättelsen visar hur svår en sådan balansgång är.

Utöver OSSE deltar många andra internationella organisationer i valövervakningen: Förenta nationerna, Samväldet, Europeiska unionen, Europarådet samt frivilligorganisationer och institutioner som specialiserat sig på valövervakning. Enligt utredning till utskottet skiljer sig internationella organisationers arbetsmetoder, mandat och bedömningar ofta från varandra. Det är enligt utskottets mening utomordentligt viktigt att samordningen mellan olika organisationer förbättras och att samverkan mellan nationella och utländska observatörer utvecklas. Som ett exempel på en positiv och ny trend i arbetsfördelningen mellan organisationerna kan nämnas valen i Kosovo i november 2001, som arrangerades av OSSE och där Europarådets parlamentariska församling ledde valövervakningen. I den föreliggande berättelsen hänvisas inte till överlappningar mellan olika organisationer. Enligt vad utskottet har erfarit kan den slutsatsen

dock dras att samordningen och samarbetet bör vidareutvecklas.

En av OSSE:s uppgifter är att stödja demokratiska institutioner och ansvaret för att främja val och valövervakning hör till Kontoret för demokratiska institutioner och mänskliga rättigheter (ODIHR). Genom Köpenhamnförklaringen 1990 band sig alla OSSE-länder vid pluraristisk politisk demokrati. Genom valövervakning försöker ODIHR bedöma hur väl OSSE-länderna uppfyller sina åtaganden om demokrati och mänskliga rättigheter.

OSSE:s parlamentariska församling skickar ut delegationer för att övervaka i första hand parlamentsval i medlemsländerna, men den kan också övervaka presidentval, delstatsval eller lokalval. Församlingen organiserar valövervakningen i samråd med ODIHR och andra internationella organisationer. Under de senaste åren

har valövervakningen blivit en mycket viktig del av arbetet i församlingens s.k. demokratiteam i Vitryssland, Moldavien och Kosovo.

Valövervakningen är ett led i den internationella civila krishanteringen, som det enligt utskottet är mycket viktigt att utveckla. Utskottet stöder Finlands medverkan i internationell valövervakning och anser det viktigt med finländska parlamentarikers fortsatta aktiva engagemang i detta arbete.

Förslag till beslut

Utrikesutskottet föreslår

att detta betänkande sänds för kännedom till Finlands delegation i Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa och till regeringen.

Helsingfors den 12 juni 2002

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Liisa Jaakonsaari /sd
vordf. Henrik Lax /sv
medl. Tytti Isohookana-Asunmaa /cent
Antti Kalliomäki /sd
Bjarne Kallis /kd
Ilkka Kanerva /saml
Tarja Kautto /sd
Antero Kekkonen /sd
Juha Korkea-aho /cent

Outi Ojala /vänst
Kalevi Olin /sd
Sirpa Pietikäinen /saml
Mirja Ryynänen /cent
Hannu Takkula /cent
Martti Tiuri /saml
Ben Zyskiewicz /saml
ers. Kimmo Kiljunen /sd.

Sekreterare var

utskottsråd Raili Lahnalampi.